

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, научна област 2. Хуманитарни науки, професионално направление

2.1. филология (история на българската литература от Освобождението до Първата световна война и история на българската литературна критика),

член на Научното жури по конкурс за заемане на академичната длъжност

ПРОФЕСОР

в професионално направление 2.1. Филология, факултет ФБО, департамент „Нова българистика“, обявен в ДВ, бр. 47/14. 06. 2019 г. с единствен кандидат доц. Пламен Иванов Дойнов, д. н.

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Нов български университет:

Представените от кандидата материали надхвърлят в пъти изискуемите трудове за изпълнение на минималните национални изисквания. Не само впечатляващият обем, но преди всичко научноизследователската и естетико-оценъчна стойност, както и новаторският характер на монографиите, критическите книги, студиите и статиите предполагат заемането на академичната длъжност „Професор“ много по-рано във времето.

II. Изследователска дейност и резултати:

1. Оценка на монографичния труд.

Пламен Дойнов е утвърдена фигура в българската литературна наука от първите десетилетия на XXI в., извоювал си безусловен авторитет в гилдията, собствен, физиономичен глас в модерното – теоретико-методологически и езиково-поведенчески освободено от соцреалистическите догмати литературознание. Думата концептуалност е възлова, средищна за творчески-изследователския свят на Пл. Дойнов.

Професорският труд „Литература на случаите. От „Тютюн“ до „Хайка за вълци“. Казуси в литературното поле на НРБ“ (2017) е първи опит в българското литературознание за представяне на литературата от периода на НРБ чрез микроисторическата методология. Като, държа да подчертая, авторът е сред литераторите, които съграждат метода в самия процес на изследователската практика. Акцентирам върху това, че теоретическите му построения са плод на усърдно дълбаене в художествените текстове, на реконструиране на социоисторическите контексти, както и на цялостното литературно поле с всички негови вътрешни закони и външни влияния. Ето защо изложенията му са наситени с инвентивни аналитични наблюдения, литературноархеологически находки, периодизационни систематизации и типологизиращи класификации.

Има нещо едновременно модерно и традиционно в осъществяванията на Дойнов като съвременен учен. От една страна, след като е натрупал „планина“ от „дела и документи“ в резултат на тежка ежедневна работа с архивите, той се домогва до общите процеси, парадигми. От друга страна, е вгледан в частните истории, в интимните преживявания, в неповторимите човешки светове, с които са го съприкосновили насилствено замлъкналите през социалистическите десетилетия ръкописи.

Още в самото начало на изследването авторът формулно ще обоснове категориално-понятийния обем на литературноисторическия конструкт „литература на случаите“.

Културнополитическите типологии, социопсихологическите дисекции, херменевтичните срезове на Пл. Дойнов са по посока на почти детективското реконструиране на цялото литературно поле в годините между 1946 и 1990 с всичките явни сюжети и задкулисни игри, конкурентни борби и властови машинации, колизии между суверенно творчески и административно зависими фигури, тайни намеси на ЦК на БКП и целенасочено продуцирани кулоарни мълви, опити за управление на провала или успеха на творбата, блокиране или пренасочване кариерата на автора и т. н., и т. н. Може да се каже, че Пл. Дойнов се превъплъщава в ролята на литературен археолог и следотърсач, без да загърбва и тази на проникновен интерпретатор.

Изхождайки от ескизите на Джовани Леви и Жак Ръовел, излагачи възможностите на микроисторията и модела на случая като подстъп в историографските изследвания, Пл. Дойнов „транспонира“ микроисторическия подход като смислотворчески инструмент за изучаване на литературата на Народна република България. Насочването към знакови произведения – романът „Тютюн“ на Д. Димов, книгата „Стихове“ на Конст. Павлов, стихосбирката „На юг от живота“ и повестта „Хляб от трохи“ на Иван Динков, книгата с епиграми и карикатури „Люти чушки“ на Р. Ралин и Б. Димовски, романите „Лице“ на Бл. Димитрова и „Хайка за вълци“ на Ив. Петров – е стратегическият избор на литературоведа да разгадае редица неразрешени казуси в българската литературна история от нейното социалистическо минало. При това изборът е продиктуван от забелязаното „безсилие“ на редица други теоретико-методологически подходи спрямо художествеността, родена в тоталитарното време – от иманентистките прочити до деконстриращите практики, от феноменологическите рецепции до политико-биографическите интерпретации.

Вглеждайки се през увеличителното стъкло на микроисторическата си лупа в на пръв поглед конкретноисторическото и локалното, в инцидентното и случайното, литературният историк се сдобива с друга гледна точка, с друг „мащаб“ на концептуализация на литературните явления и процеси, нефункционализиран досега в „големите наративи“.

„Литература на случаите“ може да бъде четена като романо-изследователска творба – със своята фабула, отделни глави, заплетени интриги, социополитически перипетии, интелектуално-духовни приключения и отворен финал. Натрупаните многобройни, разпръснати из частни и държавни хранилища документи, почти детективски разкрития, следи от съхранени текстове и житейски постъпки, от институционални роли и спонтанни реакции, от режисирани обществени спектакли и интимни драми, от властово организирани погроми над книги и автори и камерно преживени трагедии – са аналитично и тълкувателски вълнуващо разказани. За да се пресъздаде сложното, травматично време между 1946-а и 1990-а година.

„Случаят“ ребром поставя въпроса къде е тънката граница между изключителността и типичността, между инцидента и модела. „Случаят“ всъщност предлага различна версия за историята, умножава контекстите, гледните точки, вариативните състоявания на историята.

В края на първото десетилетие на XXI в. в българската литературоведска наука се появили убедителни опити за алтернативно пренаписване на литературната история, която да се осмисли през оптики, различни от големия процесуален исторически разказ. Пл. Дойнов също апелира за едно смислотворческо поставяне на макроисторическите наративи под въпрос, особено що се касае до тези, посветени на литературата и изкуството в комунистическия свят. Но искам да подчертая, че въпреки че композира различни, алтернативни истории за автори и творби – Пл. Дойнов обговаря онези имена и заглавия, които са все „етапи“ и „върхове“ в съвременната национална литература. От друга страна, той упорито и неотклонно демаскира фалшивите, политикоидеологически внедрените литературни „генерали“, които силово превземат литературната република и смазват нейната свобода. Седемте истории в настоящата книга в немалка степен разказват и за тези драматични размествания на културнополитическите пластове, за грубата институционална подмяна на непреходните естетически ценности.

Така че съставените от автора изследователски разкази съвсем не се противопоставят на утвърдените още от синхронно появилата се авторитетна (а не административно овластена) критика списъци с канонични художествени явления. Освен това чрез следотърсачески разкрития и пренаредени факти, както и чрез проникновените им тълкувания литературният историк създава нов смислов образ на канонизираните в културното съзнание ценности. Възприемам „Литература на случаите“ като своеобразно дописване през различна изследователска оптика на високо концептуалното изследване „Алтернативният канон: Поетите“. Алтернативният канон, така както го формулира Пламен Дойнов, може да бъде разбран единствено като го съотнесем към соцреалистическия литературен канон.

Опирайки се на постигнатото от: „уликовата парадигма“ на познанието, реконструирана от Карло Гинзбург, историкът на литературата прави непостиган досега дълбинен литературносоциологически, културнополитически, социоисторически, психобиографически срез на литературното поле на Народната република.

Чест му прави на Пл. Дойнов, че осъзнава и признава не само достойнствата и потенциала на избрания методологически подход, но и неговите епистемологически граници, т.е. какво не може да се направи чрез случая. Обобщеното е урок по изследователска етика.

Едва в началото на XXI в. българската литературна история вписва усилията си в така наречената революция на архивите и предоставените от нея възможности за свободен вход до забранявани фондови хранилища, които литературният детектив с присъщия си нюх за нови – дребни и незначителни, невидими на пръв поглед, неординерни документи – възстановява и конструира с късна дата случаите в НРБ-литературата.

Впечатлява ударният изследователски речник, който сякаш фотографира случая в неговата физиономичност и есенциалност, резултат от внимателна и дълготърпелива работа. В кратките обеми на разследващо-изследващото слово литературоведът е извел във формулен вид това, което ще остане завинаги в литературноисторическата памет за съответните „случаи“. Постигнатите наистина лапидарни щрихи за най-знаковите творби на соцреалистическото време и тяхната драматична съдба назовават в какво се състои конфликтът между моралните основания на автора и дискурса на властта.

Не само теоретическата обосновка в началото на книгата, но и последващите я разказани истории за едни от най-значимите автори и книги от съвременната българска класика, са показателни, че авторът, макар и да поставя микроисторически акцент в изследването си, не изпуска от очи „коловоза“ на „голямата“ литературна история, осигурила, легитимирала критериите „за селекция на фактите, които ще застанат в центъра на микроисторическото ниво на изследването (с. 41).

Авторът има съзнанието, че книгата му е отворен изследователски роман, своеобразна *opera aperta*, той дори конспективно очертава посоките на бъдещи изследвания и проблемни полета.

2. Оценка на приносите на останалите приложени публикации.

Кандидатът е приложил освен основния професорски труд още пет монографии, посветени на средищни имена и проблеми на новата и съвременната литература. Някои от книгите имат на пръв поглед сборников характер, но всъщност те са и идейно-тематично, и естетико-философски, и структурно-композиционно цялостни и единни.

Показателни са заглавията на три от тях: „1910 и годините на литературата“ (2014), „Литература, размразяване, разлом: 1962“ (2015), „1956:

Унгарското въстание и българската литература – на унгарски език“ (2017). Пл. Дойнов е първият в съвременната ни литературоведска мисъл, наложил конструкта „годините на литературата“. Той е автор с подчертан вкус към „хрониката“, „календара“, „времената“ на художествеността. Все понятия и категории, чрез които изследвателят едновременно се потапя в кипежа на естетико-идеологическите страсти, но и чрез които се дистанцира от бързопреходното и псевдокултурното. Съсредоточавайки се върху знакови, преломни (разломни), гранични години в литературноисторическия развой, изследвателят извършва сериозна археологическа работа, въз основа на която създава непознати до момента реконструктивистки разкази, обговарящи недовидени факти, спорадично коментирани събития, недоразчетени знаци в миналото, за да осмислим тези години с цялата им сложност, противоречивост, но и генеративност за българския художествено-естетически и социокултурен развой.

„Името на поезията: Николай Кънчев“ (2016) е резултат от дългогодишните литературноисторически и аналитико-интерпретаторски усилия на Пламен Дойнов върху наследството на един от най-значимите български поети. Проблематизирайки противоречивото възприемане на стиховете на поета, както и забраната да публикува през социалистическите десетилетия, изследвателят се съсредоточава върху уникалността на неговата поетика, върху характерологичността на езоковото му поведение и почерк.

„Езикови единства“ е ключова формула, изследователски код за дешифриране на Н.-Кънчевите поетически тайни и прозрения. Поетът, който дълбае в пластове на езика; който философизира света и екзистенцията; който живее в езика като безкрайност и съществува само чрез словото. Именно безкомпромисността и в почерка, и в публичните жестове на поета правят Николай Кънчев възлова фигура както на алтернативния (спрямо соцреализма до 1990 г.), така и на новия (от края на 20. и началото на 21. в.) литературен канон. Почти афористично изследвачът определя Кънчев като „поет в поезията“.

„Българската литература и началото на XXI век (2004-2012)“ (2013) - Критикът и историкът са две съществуващи, взаимотърсещи се превъплъщения във фигурата на Пл. Дойнов. Дори когато е в ролята на оперативен критик *par excellence*, той историзира внимателно, търпеливо съвременността, защото добре знае, че историята на изкуството „се проявява като своеобразно натрупване“ (П. Бурдийо). Историк на по-далечното и по-близкото минало на националното културно наследство, Дойнов познава както етапните, така и второстепенните имена и заглавия от традицията и затова с такава увереност ситуира новопоявилите се автори в динамичния социокултурен контекст на настоящето. Така че с тази книга той се налага като „съдия“ на текущото.

Пл. Дойнов е майстор на концептуалните периодизации и картографии на актуалното културно поле, на строгите и в същото време емпатични оценки и интерпретации.

Десетките формули, които конструира във връзка със занимаващите го литературни явления ще останат жалонни за националната критическа мисъл. Те „заковават“ характерологичното на коментираните художествени светове.

Критикът има не просто усет на разпознае и улови явленията, но и да ги назове, да ги именува. При това завидното познаване на световните тенденции в литературата му дава основание да поставя „нашия“ опит редом до „чуждия“.

3. Цитиране от други автори.

Без никакво преувеличение ще кажа, че Пл. Дойнов е сред най-цитираните съвременни литературоведи. Мисля, че засечените 145 цитирания съвсем не отговарят на реалната картина.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката.

Вече стана дума, че Пл. Дойнов е една от най-ярките, най-активните фигури в съвременното литературно поле, но и в съвременния духовен живот изобщо. Не са една и две социалните и културните роли, в които се превъплъщава. Сред тях е участието и ръководството на национални и международни проекти, свързани с литературната и хуманитарната проблематика и с развоя на българистиката в чужбина.

От единадесетте проекта, с които е ангажиран във времето, бих акцентирала върху Научноизследователската програма „Литературата на Народна република България (1946-1990), организирана от Департамент „Нова българистика“ на НБУ и стартирала през 2008 г. Пл. Дойнов е не само автор на идейния проект и ръководител на програмата, но и водещ на седем издателски поредици. Изследователските ракурси към литературата на НРБ, осъществявани от учени, привлечени от почти всички български университети, имат основополагащо значение за модерното, не-идеологически предпоставено осмисляне на художественото наследство от този период.

Също така трябва да се отбележат и двата международни семинара, на които Пл. Дойнов е ръководител – „Двете лица на писателя: Персонални казуси в източноевропейските литератури“ и „Литературите на СССР и НРБ: паралелни интерпретации“, които залагат и на сравнителния подход и полагат българската литература от социалистическите десетилетия с всички нейни естетически завоевания, идеологически алибита, културнополитически догми, дискуссионни зони, трудноразрешими казуси в един по-широк социокултурен и геополитически контекст.

Впечатлена съм от амбициозния проект, свързан с написването на „История на литературата на НРБ (1944-1990)“, едно изключително трудно

литературноисторическо начинание. Но имайки предвид, че Пл. Дойнов е сред най-вещите – и на документално-емпирическо, и на литературноисторическо, и на аналитично-тълкувателско, и на социокултурно равнище – познавачи на литературното поле от този период с всичките негови явни сюжети и подводни течения, съм сигурна, че той ще бъде блестящо реализиран.

III. **Учебна и преподавателска дейност.**

1. Аудиторна и извън-аудиторна заетост, работа със студенти и докторанти.

Пл. Дойнов е научен ръководител на успешно защитилия докторант Мая Димитрова Дечева (Мая Кисьова) с докторски труд на тема „Сценични реализации на българската поезия. 1990-2010“.

Той е преподавател, който прецизно и своевременно разработва и усъвършенства университетските курсове, които води. Особено приветствам един от тях – „Професията критик“, тъй като българските университети с филологическа насоченост, с изключение на Великотърновския, загърбват заниманията с литературната критика като естетическото самосъзнание на всяка национална литература.

Също така доц. Пл. Дойнов е съосновател и водещ на Читателския клуб на НБУ, на Клуба по творческо писане на НБУ, форми на работа със студентите, култивиращи естетически вкус, но и обучаващи в създаването на устен и писмен текст - занимание, което младите поколения все по-рядко практикуват. Пл. Дойнов е сред малцината университетски преподаватели в хуманитарната област, осигуряващ практики и стажове на студенти. Той е сред най-активните в Департамента ръководители и рецензенти на бакалавърски и магистърски тези, на научни трудове.

2. Оценки от анкетите на студентите.

Средната оценка от студентите за удовлетвореността от курсовете и преподавателя е 4. 62. Оценката е показателна както за всеотдайността, компетентността и увлекателността при преподаване на материята, така и за взискателността на лектора.

IV. **Административна и обществена дейност.**

1. Участие в колективни органи на управление на НБУ.

Пл. Дойнов е член на Факултетния съвет на МФ, член на Академичния съвет на НБУ, Ръководител на департамент „Нова българистика“ от май 2012 г.

2. Обществена активност.

Трудно мога да си представя колега, който така предано, всеобхватно и вгълбено упражнява литературноисторическия и критико-оценъчния труд, при това правейки го всекидневно публично достойно. Пл. Дойнов е един от най-ценените като компетентност, ерудиция и критически рефлекс членове на журита на национални и международни

конкурси; предпочитан гост и завладяващ събеседник в редица телевизионни и радиопредавания по проблемите на литературата, историята, културата.

3. Привличане на студенти в програмата.

Преподавателят регулярно осигурява участието на студенти по проекти от Научноизследователската програма „Литературата на Народна република България (1946-1990)“ - предимно работа с архивни и библиографски източници, както и участие в конференции.

V. **Лични впечатления от кандидата.**

През последните две десетилетия Пламен Дойнов е сред безусловно наложилите се авторитети в полето на съвременната литературна критика и наука. Той е и сред безспорните строители на съвременния български литературен канон. В ролята си на критик и редактор на „Литературен вестник“ Пл. Дойнов продължава традицията още от времето на д-р Кръстев и неговите последватели да се отстоява литературната критика като литературна институция. С вече десетките си авторски критически книги и литературноисторически монографии, съставителски сборници, забележителни академични поредици, експромптни оценки, промислени отзиви, проблемни рецензии, теоретизиращи студии Пл. Дойнов извършва упорита работа по удържане на автономията на литературното поле.

Той е сред първите и малцината концептуално-задълбочени изследователи на литературното поле от епохата на НРБ с цялата негова сложност, противоречивост, дискуссионност.

VI. **Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата.**

Научно-изследователската и учебно-преподавателската дейност на Пламен Дойнов не само се открояват с ярък персоналистки характер, но и имат безспорно приносно значение за българското литературознание, хуманитаристика и академичен живот през последните три десетилетия.

Заключение: В заключение напълно убедено предлагам на Научното жури да присъди на доц. Пламен Иванов Дойнов, д. н. академичната длъжност ПРОФЕСОР в професионално направление 2.1. Филология, факултет ФБО, департамент „Нова българистика“ и съответно да бъде избран от Академичния съвет на НБУ.

06. 10. 2019 г.

проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева: